

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Instructio practica ...

Institutiones Qvintvplicis Theologiæ - Positivæ videlicet, Asceticæ,
Polemicæ, Speculativæ, & Moralis complectens, Unà cum Appendice
Methodum compendiarium reformationis Ecclesiasticæ à Concilio
Tridentino factæ continente

Lohner, Tobias

Dilingæ, 1679

Art. VI. De Principiis ad Justitiæ Virtutem pertinentibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48233](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48233)

ximum tuum, sicut te ipsum, si non ad bonum, quò ipse te adducis.

Deducitur 2. Quemvis obligari ad bona sua Proximorum in gravi necessitate constituto communicanda; nam, ut Gregorius rectè dixit in hom. quòdam, minus Proximum mare convincitur, qui non cum eo in necessitate, illius etiam ea, quæ sibi necessaria sunt, parititur; intellige, si non æquitas utriusque sit necessitas.

Deducitur 3. Inimicis facillè condonandam esse offensam, quàm offenderunt, cum eidem quisque sibi etiam fieri voluit, & ideo Christus in oratione Dominica orare nos voluit: *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

ARTICULUS VI.

De Principiis ad Iustitiæ virtutem pertinentibus.

§. I.

DE PRINCIPIIS JUSTITIÆ IN
GENERE.

PRINCIPIUM I.

Cuique jus suum tribuendum.

Sensus.

Hoc est, nemo prohibendus est, quò minus fructus potestatis directæ, quam habet ad aliquid faciendum, possidendum, vel acquirendum ratione æqualitatis servandæ vel faciendæ inter se & alios.

Authoritas.

Desumptum est ex Ulpiano in l. 10. ff. de Just. & Interd. ubi definit Justitiam, aitque esse constantem & perpetuam voluntatem cuique jus suum tribuendi. Item ex S. Theodoro q. 85. a. 1. & Arist. 5. Eth. c. 2. ac communi sensu Theologorum.

Ratio.

Quia nihil æquius est, quàm ut id, quod vel à Natura, Legibus, vel communi conventionè alicui attributum quietè ac pacificè possidere permittatur; alioqui enim susque deque in Republica & communitate verte-

Praxis.

Hinc deducitur 1. Neminem licitè posse per Phyltrum illud quodcunque medium rationis usu privari; quia Homini majus ac præstantius Jus competit, quàm in suas actiones.

Deducitur 2. Nec Famam etiam & Honorem alterius auferri posse; cum & hæc duo bona proximum post se, aliàque Spiritualia Hominis bona locum habeant in eorum illud: *Omnia si perdas, famam servare ne-*

Deducitur 3. Nec in corporis quoque ac membrorum, exteriorum bonorum usu Hominem impediendum esse; & horum Dominium legitimè ipsi competat juxta Naturam, aut Pactorum constitutionem.

PRINCIPIUM II.

Jure suo utens nemini facit injuriam.

Sensus.

Hoc est, qui facit id, ad quod legitimam potestatem, vel privilegium accepit, nemini occasionem præbet de injuria illius querendi etiam si per accidens illi damnum ex alterius actione sequatur.

Authoritas.

Desumptum est ex cap. Eccles. de Elect. & communi sententia theologorum.

Ratio.

Quia cum injuria dicatur id, quod non jure fit, uti habet princip. tit. Justit. de injuriis, hoc ipso, quòd quis jure sui supponatur, alteri injuriam fecisse, dici non

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Canonici jus habeant alios Canonicos sine consensu Episcopi eligendi, Episcopum de imperio conqueri non posse, si consensum illius non requirant, ut dicitur cap. 3. 1. cum Eccles. de Elect. deciditur.

Deducitur 2. Si Clerici Capitulares jus obtinuerint vinum aut Cerevisiam vendendi, non posse Caupones aut Praestatores de injuria illata queri, licet ex lucro eorum immenso damnum aliquod illis sequatur, quia ad injuriam referendum, quod quisque jure suo sibi consulat, uti in l. injuriam §. 1. ff. de injur. dicitur.

Deducitur 3. Si uxor habens paraphernalium bonorum administrationem, & usufructum dissipet ea inficio, in vitio Marito, nullam huic injuriam fieri, uti communiter dicunt Authores.

PRINCIPIUM III.

Scienti, & consentienti non fit injuria.

Sensus.

Hoc est, quando aliquis potest cedere juri suo, & in quo casu agnoscit contra jus suum agi, nec tamen resistere cum facile possit, aut etiam expresse consentit, non potest conqueri de injuria sibi illata, nisi leges in speciali alio casu aliud statuunt.

Authoritas.

Desumptum est ex lib. 6. Decret. c. ult. reg. 17. ceterum simile principium est, quod in l. 145. ff. de reg. Juris habetur, quo dicitur: Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, & consentiunt. Illudque defendunt S. Thomas. 2. 2. q. 19. & plures alii apud & cum Barbof. axiom. 126.

Ratio.

Quia qui dicto modo consentit, videtur Jus suum omnino abjicere, aut certe in alium transferre, ergo ob defectum Juris non potest injuriam pati.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Virginem, si sponte consentiat in

renuntiationem, non posse à Defloratore ullam restitutionem pe-

ccati communiter docent Theologi, teste Busenb. l. 3. tr. 5.

cap. 2.

Deducitur 2. Uxorem non posse de injuria expostulare, si

illius, quem illa sciverat vagum esse, in remotissima lo-

co, nupserit, quia hoc ipso, quòd illi nupserit, censetur in tale

loco consensisse. Ita Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 2. n. 3.

Deducitur 3. Eum, qui scivit, alium effodere thesaurum

in agro ipsius, & non prohibuit, cum facile posset, non posse

renunciare de injuria, si Inventor totum sibi thesaurum reti-

nerit, uti Lugo de Justit. d. 6. n. 114. & multi alii apud Dian.

cap. 1. re. 3. sentiunt.

PRINCIPIVM IV.

Juri suo renuntiare præsumitur, qui juri suo contrarium facit.

Sensus.

Hoc est, qui actum aliquem cum Jure, quod priùs ha-

bere poterat, impossibilem facit, hoc ipso Juri

renunciare præsumitur.

Authoritas.

Deductum est ex cap. in audientia 25. de sent. excomm.

et Glossa super cap. gratum. 20. de offic. deleg. Item ex le-

gis 30. ff. de Minor.

Ratio.

Quia hoc ipso, quòd sciverit, unum actum cum altero

impossibilem esse, censetur ponendo actum contrarium,

autem acquisiti aut acquirendi Juris destructivam ponere,

ergo ad eò dicto juri suo renuntiare voluisse.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui acceptat secundum benefi-

cium impossibilem cum priori, huic renuntiàsse cense-ri. uti

de sent. tit. 9. n. 2. ex cap. multa 28. de præb. colligit.

Deducitur 2. Clericum, qui uxorem duxit, & vestes Cle-

ricales deposuit, hoc ipso privilegio Canonis renuntiàsse,

ut in cap. unie. de Cleric. Conjug. in 6. deciditur.

Deducitur 3. Eum, qui appellatione interposita ad producendos Testes inducias postulavit, & denuum productionem & allegationi renunciavit, attestaciones petiit solemnitatem promulgari, etiam ab appellationis jure recessisse videtur, ut in cap. gratum c. definitur.

PRINCIPIUM V.

Vim vi repellere licet.

Sensus.

Hoc est, quando aliquis violenter alium, aut bonum eius inuadit, potest se, aut bona sua cum moderamine inculpatae tutelae defendere.

Authoritas.

Desumptum est ex cap. Si verò. 2. de Sentent. Excommunicat. & communi Theologorum consensu.

Ratio.

Quia hoc ipso, quòd is, qui vim patitur, bona sua legitime possideat, potest ea contra quemcunque iniustum iniuriam defendere, atque adeò si aliud medium non suppetat, vim vi repellere.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui scit, alium per falsam accusationem mortem ipsi machinari, posse licitè ipsum occidere, uti, teste Lugone d. 10. de just. n. 137. communiter docent Auctores.

Deducitur 2. Licitum pariter esse opes magni momenti cum occisione alterius tueri, uti Tann. d. 4. q. 8. n. 3. L. Valq. Malderus & alii apud & cum Lug. d. 10. n. 181. docent.

Deducitur 3. Posse aliquem, qui bello iniusto ab alio inuaditur, licitè bellum contra Invasorem suscipere, & regionem suam tueri, uti omnes Auctores fatentur, ipsa praxis probat.

§. II.

De Principiis ad Dominium pertinentibus.

PRINCIPIUM I.

In necessitate extrema omnia sunt communia.

Sensus.

Hoc est, quando aliquis non potest mortem aliter evadere, nisi aliena bona usurpet, potest ea sine alterius injuria assequi ad vitam suam defendendam.

Authoritas.

Desumptum est ex communi sensu Doctorum, uti videre potest apud Laym. l. 3. tr. 1. c. 5. n. 5.

Ratio.

Quia divisio Gentium aliter fieri non potuit, nisi excluso jure, cum nemo juri ad vitam suam renunciâsse credatur, nec adeo nec jus ad ea, quæ ad vitam suam conservandam sunt necessaria, deponere voluisse.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum à peccato Furti excusari, qui in extrema necessitate constitutus panem Pistori ex domo auferat, uti omnes concedunt.

Deducitur 2. Milites à rapina excusari, si negato victu necessario, violenter aliis, quantum necesse est, cibaria eripiant.

Deducitur 3. Eum, qui violenter ab alio invaditur, posse quantum cuiuspiam auferre ad seipsum defendendum.

PRINCIPIUM II.

Quod divini juris est, in nullius bonis est.

Sensus.

Res Sacræ, quæ per Pontifices DEO specialiter consecrantur, ut sacræ ædes, vestes, vasa, propriè in nullius Homini Dominio constitutæ dicuntur, sed ad DEVM pertinere videntur.

Kk §

Autho-

Authoritas.

Desumptum est ex §. Nullius. Instit. de rerum divisione & approbatur à Laym. l. 3. tr. 1. c. 5.

Ratio.

Quia hoc ipso, quòd DEO per consecrationem oblata fiat, extra Dominium & Jurisdictionem humanam extrahi censentur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eiusmodi res sacras ad profanum usum adhiberi non posse, uti communiter docent Auctores.

Deducitur 2. Nec alienari eiusmodi res sacras posse, nisi pauperum necessitas, vel captivorum redemptio, vel alia publica causa id exigat, uti in cap. Nulli de rebus Eccl. non alienandis habetur.

Deducitur 3. Eiusmodi res sacras nec in Feudum, Emphyteusim, locationem ad longum tempus, pignus, hypothecam tradi posse, cum alienationis nomen in favorem Ecclesie latius accipi, atque adeò ad hos etiam contractus extendi debeat, uti Laym. l. 3. tr. 10. n. 2. testatur.

PRINCIPIUM III.

Quod antea nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.

Sensus.

Hoc est, quando aliquid sub certo cujusquam Dominio constitutum non est, illius Dominium acquirit, qui illud apprehendendo possidere incipit.

Authoritas.

Desumptum est ex §. Feræ. Instit. de rerum divisione & refertur à Laym. tr. 1. c. 5. n. 6.

Ratio.

Quia hoc ipso, quòd bonum eiusmodi commune fuerit poterat à quovis contractari, & in propriam utilitatem converti. Dominium verò illius acquiritur etiam expediebat ad res finendas, quæ orientur, si quisque rem communem ab alio occupatam eidem iterum pro libitu auferre posset.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Pisces, volucres, & feras, quæ in locis nullius Domini certi Dominio subjectis capiuntur, jure Gentium ad capientem pertinere, uti Laym. l. c. ex communi locet.

Deducitur 2. Etiam bona derelicta, quæ Dominus ea mente abjecit, ut in numero rerum suarum esse nolit, ad primo occupantem pertinere, uti ex §. Hoc ampliùs. Instit. de herem divis. colligitur.

Deducitur 3. Res inventas, quarum Dominus nullus existat, aut ignoratur, & cognosci non potest, ad Inventorem pertinere juxta probabilem sententiam, cum neque jure naturali, neque Ecclesiastico videantur Inventores obligari ad alios res Pauperibus tribuendas, ut multi cum S. Thoma viderent, teste Laym. n. 24.

PRINCIPIUM IV.

Traditionibus & usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur.

Sensus.

Hoc est, ad hoc, ut aliquis perfectum alicujus rei Dominium acquirat, non sufficit, ut Titulum solum, vel solam traditionem alicujus rei habeat, sed utrumque requiritur, nisi aliud in jure statuatur.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 20. Cod. de pactis. Item ex l. 31. de acquirendo dominio, ubi dicitur, etiam traditionem solum non sufficere.

Ratio.

Quia per Titulum solum sine traditione acquiritur ordinem solum actio Personalis adversus Possessorem, non autem realis, nisi aliud Leges decernant, sicuti faciunt in beneficiis Ecclesiasticis, adita hæreditate, donationibus, quæ fiunt Ecclesiis, & aliis piis locis, & aliis nonnullis casibus, quos videre est apud Laym. l. 3. tr. 1. c. 5. n. 8.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si uni res aliqua sit vendita, & alteri posterius

posteriùs simul vendita & tradita, hunc posteriorem Dominium rei acquirere, uti expressè in le: Quotiens. Cod. de vindic. insinuatur.

Deducitur 2. Si Personæ alicui particulari res aliqua donetur, & postea alteri donetur, & tradatur, donum hoc ad istam, & non ad priorem Personam pertinere, uti Glossa Baldi sup. leg. Quotiens cit. resolvit his verbis: Ille est prior in Dominio, cui res priùs traditur, licet alius in Titulo prævenerit.

Deducitur 3. Si domus alicui nudà conventionè, aliter verò etiam cum traditione locata sit, non posse hunc posteriorem à priore de sua possessione deturbari.

PRINCIPIUM V.

Nemo potest plùs Juris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur.

Sensus.

Hoc est, nemo potest alicui ampliorem de re aliqua disponendi facultatem concedere, quàm ipse priùs habuerit.

Authoritas.

Desumptum est ex le: 6. decret. c. ult. reg. 79. Item ex reg. 58. ff. de reg. Juris, illudque explicant, & defendunt Decius, Dynus, Canisius, & Barb. axiom. 135. & 160.

Ratio.

Quia nemo dat, quod non habet, ut in cap. Quod autem 5. de Jure Patronatus dicitur, ergo nec plùs dare potest, quàm habeat.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si aliqua terra data alicui fuerit in Fidei-jurum, vel Hæreditatem, sed tantùm, quoad vixerit, possidenda, non posse eum in uxorem transferre hoc Jus per modum Ususfructus post mortem ejus continuandum, uti in cap. Nuper. 6. de donat. Inter vir. & uxor. definitur.

Deducitur 2. Non posse Confessarium delegare alteri potestatem absolvendi à reservatis casibus, à quibus ipse absolvere non potest, uti unanimiter docent Theologi.

Deducitur 3. Eum, qui alteri vendit prædium variis conditionibus

Ad justitiam pertinentibus. § 32

servitutibus gravatum, non posse illum à servitutibus talibus liberare, uti ex le: Traditio. 20. ff. de acquir. rer. domin. dicitur.

PRINCIPIUM VI.

Qui prior est tempore, potior est jure.

Sensus.

Hoc est, quando aliquis acquisivit jus ad rem aliquam alicui in possessione Juris talis præferatur omnibus, qui simile jus ad eandem rem post ipsum acquisivisse videntur, nisi aliud jus statuatur.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. c. fin. reg. 54. & ex le: 98. de reg. Juris, ubi dicitur: Quoties in utriusque causa lucratio vertitur, is præferendus est. cujus in lucrum causa tempore præcedit; illudque explicant Canisius, Dynus & Decius in l. 11.

Ratio.

Quia, uti in le: Non debet. 74. ff. de reg. jur. dicitur, non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri, ergo nec illi, qui prior illud obtinuit, invito auferri.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, cui prius beneficium collatum est, in possessione præferri posteriori, uti in cap. ci. cui. 7. & l. 17. de præb. in 6. definitur, modò posterior non à Sede Apostolica; prior verò ab alio in aliquam Ecclesiam sit receptus; in hoc enim casu posterior præferri debet, uti in cap. Hi, qui. de præb. in 6. habetur.

Deducitur 2. Eum, qui prior aliquam hypothecam accepit, præferendum esse illi, qui eam posterius obtinuit, uti ex l. Qui prior. 11. ff. Qui potiores in pignore colligitur.

Deducitur 3. Eum, qui prius sponsalia contraxit, posse præferri Sponsam præ eo, cui post fidem priori datam illa se sponsavit, uti in cap. Duobus. 1. & cap. Tuas. 5. de Sponsaliorum definitur.

PRIN-

PRINCIPIUM VII.

Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.

Sensus.

Hoc est, qui scit, se rem alienam possidere, aut certe dubitat, num sit sua; etiamsi tanto tempore, quantum ad præscriptionem requiritur, eam possideat, hæc tamen possessio illi minimè conducet ad privilegia præscriptionis obtinendum, nisi in aliquo casu specialiter id Jura concedant, ut in c. 1. de præscript. permittitur Episcopo loci à se converti ad Catholicam unitatem; item in Cap. Cum secundum. de hæret. in 6. præscriptio earum rerum, quæ ob non solutum vectigal in commissum ceciderunt.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decr. c. fin. reg. 2. Item ex c. 17. & 19. ac ultimo de præscript. illudque defendunt & explicant Canisius ac Dynus.

Ratio.

Quia non est æquum, ut aliquis ex suo delicto committendum reportet; neque fraus & dolus cuiquam debent patrocinari, uti in c. 2. de dolo. c. 2. de cogn. spir. dicitur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui invenit rem alienam, & non adhibet sufficientem diligentiam in Domino inveniendo, non posse eam ullo tempore præscribere, uti communiter docent Theologi.

Deducitur 2. Eum, qui reipsa possidet rem suam, non tamen probare potest, esse suam, non posse se præscriptionibus neficio tueri, si putaverit, se possidere rem alienam, uti Lagus d. 7. n. 26. & alii docent.

Deducitur 3. Eum, qui cum ignorantia Juris possidet rem alienam, probabilius non gaudere præscriptionis privilegio, uti Lessius l. 2. c. 6. n. 17. Dicast. Molina & alii communius docent.

PRINCIPIUM VIII.

Sine possessione præscriptio non procedit.

Sensus.

Hoc est, nisi is, qui rem aliquam præscribere cupit, eandem corporis, animi, jurisque adminiculo apprehendat, & teneat, nunquã poterit præscriptionis privilegio gaudere.

Authoritas.

Defumptum est ex reg. 3. in 6. & habetur in le. Sine. ff. de acq. & est receptum apud Theologos, & Juristas.

Ratio.

Quia in hoc consistit beneficium præscriptionis, ut bonæ fidei possessor, post legitimi temporis decursum, Dominum suam pristinam repetentem, vel pristino suo jure uti volentem, oppositione possessionis tanto tempore, quantum juris exigant, habitæ repellere, adcoque contra eum preëmptio accipere possit.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui est incapax possidendi, etiam præscribendi incapacem esse, atque adeo Laicos nunquam in sacras præscribere posse, uti in le. Quod universalis. §. Possessionem. ff. de acquir. possess. deciditur.

Deducitur 2. Neque Commodatarium, Depositarium, Locatum, Inquilinum, Procuratorem, qui rem in pignus accipit, præscribere posse, sicut ex le. 2. Cod. de præscript. 30. ann. colligitur, eò quòd non suo, sed alieno nomine possideant, ut in cap. Si diligenti. de præscript. dicitur.

Deducitur 3. Subditum, dum se subditum profiteretur, præscribere non posse adversus ea, quæ potestas gubernativa minime ac necessario requirit, puta, ut legibus aut præceptis non teneatur, ut à Superiore non judicetur, vel puniatur, ut ex communi docet Abbas in c. Cum contingat. n. 14. de iur. competente.

§. III.

De Principiis ad Iustitiam commutativam, & restitutionem pertinentibus.

PRIN-

PRINCIPIUM I.

Non dimittitur peccatum, nisi restituatur oblatum.

Sensus.

Hoc est, quando aliquis advertit obligationem suam rem bona vel mala fide ablatam restituendam, & tamen potest, restituere negligit, non poterit sperare veniam peccati, quod ex injusta acceptione, vel detentione contraxit, nec obligationi suæ satisfaciatur, nisi hæc satisfactio omnino impossibilis sit facta, aut alia legitima causa a restitutione faciendâ excuset.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. c. fin. reg. 4. Item ex C. Si res. 14. q. 6. & c. Cùm tu. 5. de Usuris. illudque Castellanus & Dynus explicant cum communi Theologorum.

Ratio.

Quia peccatum non dimittitur sine pœnitentiâ; hanc autem elicere non potest, qui non vult obligationi suæ satisfacere; hoc ipso enim ostendit adhuc affectum ad peccatum, que ad eò sincerum propositum ad Pœnitentiâ requiritur non habet.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui Usuram commisit, non posse sperare peccati sui remissionem, donec lucrum injustum domino, vel ejus Hæredibus, vel in horum defectum Pauperibus restituat, uti in cit. c. Cùm tu. definitur.

Deducitur 2. Judicem, qui pretio vel precibus seductus, aut per ignorantiam graviter culpabilem malè judicavit, prius injustitiæ suæ veniam obtenturum, quam damnum per injustam sententiâ causatum resarciat, uti communi sententia Theologi.

Deducitur 3. Omnes directè cooperantes ad damnum grave, eadem restitutionis obligatione comprehendi, in eodem Ordine, quo quisque obligatur, restitutionem faciant.

P. R. I. N.

PRINCIPIUM II.

Non damnat reparandi damni omissio, si ab-
sit mortalis transgressio.

Sensus.

Hoc est, quando quis per actionem suam, aut Domestico-
rum, aut etiam brutorum grave damnum alteri intulit, non
obligatur ad restitutionem sub gravi peccato faciendam ante
sententiam Judicis, si in damno tali causando mortalis cul-
pa non intercesserit.

Authoritas.

Desumptum est ex mente Soti utriusque, Navarr. Henriq.
Saa. Lessii, apud & cum Lugone d. 8. de Just. n. 56.

Ratio.

Quia non potest ostendi, unde talis obligatio exoritur,
Homines in damnis cavendis obligare se solent, ad
maximam diligentiam adhibendam, qualis est, si damnum ex
negligentia etiam inadvertenter admessa causarum reparare
sub gravi culpa tenerentur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui Iracundiæ aut alterius Passio-
nis impetu abreptus cum semiplena tantum advertentia da-
mnum grave causavit, non contrahere gravem obligationem
reparandi, uti ec. Authores docent.

Deducitur 2. Etiam eos, qui ex Contractu Depositum, Com-
modati, Venditionis &c. obligati sunt ad damnum alienum
reparandum, probabiliter non esse obligatos in conscientia
sententiam Judicis ad restitutionem, si gravis culpa
culpologica non commissa sit, uti Sotus, Saa, Henriq. Tole-
mus apud Tann. d. 4. q. 6. n. 54. docent, & consentit Lugo
d. n. 106.

Deducitur 3. Eum, qui diligentiam debitam adhibet in
cavendo alterius cavendo, non obligari ad restitutionem sub
gravi faciendam, etiam si majorem & indebitam di-
ligentiam omittat, ut Lugo d. 8. n. 72. Tann. & alii commu-
niter docent; & Lessius l. 2. c. 9. n. 113. cum Esparza q. 35.
admit-

admittunt, etiamsi ex intentione nocendi majorem diligentiam omittat.

PRINCIPIUM III.

Talis esse debet restitutio, qualem exigit rationabilis Creditoris petitio.

Sensus.

Hoc est, is, qui quocunque titulo ad restitutionem obligatus est, eo modo, loco, ac tempore dictam restitutionem facere debet, quo putat ipsum Creditorem juxta prudentiam etiamen & æquitatem, velle sibi restitutionem fieri.

Authoritas.

Desumptum est ex mente Authorum infra pro singulis Collationibus referendorum.

Ratio.

Quia, cum Creditor non amiserit rei suæ Dominium, certe jus ad debitum suum exigendum, non potest certior restitutionis faciendæ modus aut regula assignari, quam tunc datur, eam juxta præsumptam prudentem Creditoris voluntatem fieri debere.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Possessorem non tantum male (ut in S. Thoma 2. 2. q. 62. a. 5. communiter concedunt Theologi) sed etiam bonæ fidei probabiliter debere rem aliam Domino, & non ei, à quo accepit, restituere, uti Molin. Casp. jet. Medin. Covarr. Ledesma & plures alii docent apud Lugo d. 17. n. 29. licet ipse cum multis aliis quoad hoc contrarium doceat.

Deducitur 2. Eum, qui restitutionis obligationem ex causa justæ damnificatione contraxit, restituere quidem rem aliam tam Domino debere in loco, ubi Dominus eam possedit, si fuisset, si non amisset, ad hoc tamen non obligari, si non cum expensis notabiliter majoribus talem restitutionem facere possit, uti Bonacina cum Molin. Less. Filliut. Aragon. aliis docet.

Deducitur 3. Possesse Debitorem satisfacere obligationem

debetendi, si Creditoris sui Creditori restituat, uti iterum
Molina d. 743. Fill. Rebell. Lessius & multi alii apud & cum
Bart. d. 1. de restit. q. 5. pu. 3. n. 1. sentiunt.

PRINCIPIUM IV.

Mora sua cuiuslibet nociva est.

Sensus.

Hoc est, qui culpabiliter differt debitum eo tempore, quo
debetur solvere, omne damnum ex tali dilatione secutum
solvendo in se debet. Est autem Mora alia regularis, quæ ex
interpellatione sumitur interpellante; alia irregularis, quæ re ipsa
contrahitur absque ulla interpellatione Creditoris, & vocatur
irregularis, eo quod regulariter mora non contrahatur,
si Debitor interpellatus a Creditore non solvat.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. c. ult. reg. 25. & le. in con-
stitutione. 173. §. 2. ff. de reg. Juris. illudque explicant &
debeant Canisius, Dynus, & Decius in cit. reg.

Ratio.

Quia delicta suos tenent Authores, uti alibi dictum; er-
rant etiam mora culpabilis inter delicta numeretur, me-
ritum auctori suo, & non alteri nocere debet.

Praxis

Hinc deducitur 1. Commodatarium, si tempore præscri-
pti commodatum non restituit, etiam ob damnum ex for-
tuito casu exortum reparandum obligari, uti in cap. unic. de
commodato deciditur.

Deducitur 2. Furem à primo instanti contrectationis ob-
ligari ad reparanda omnia damna ex neglecta rei ablata re-
stitutione ipsi Domino exorta, uti in le. 1. Cod. de his, quæ
receptisve causa. Item le. Finali de condict. Furti deci-

Deducitur 3. Emptorem, si è re empta & tradita fructus
percepti, nondum soluto pretio, teneri Venditori ad id, quan-
tum interest, uti in le: Curabit. §. C. de act. empt. ha-

PRINCIPIUM V.

Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

Sensus.

Hoc est, qui potest justam causam allegare, ob quam non tulerit solutionem debiti sui, non est censendus culpabiliter moram admisisse, atque adeo nec ad damnum ex ea factum obligatus.

Autoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. c. ult. reg. 60. illudque confirmant & approbant Dynus & Canis. in tr. de reg. Juris.

Ratio.

Quia cum lex solutionem aut restitutionem imperat, si firmativa sit, hoc ipso non obligabit, si justa causa adhibeatur excusans à restitutione vel solutione, atque adeo nec culpabiliter moram admisisse dicendus est, qui ex tali causa solutionem vel restitutionem aliquanto tempore differt.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui cum Creditore suo pactus est, ne à se pecunia peteretur, non esse in mora, sed per exceptionem pacti defendi, uti ex §. Præterea. Inst. de excep. cogitur.

Deducitur 2. Eum, qui sub pacto Legis Committentis rem aliquam oppignoravit, & juravit non contravenire, si contra facta verò injustè impeditus infra diem statutam non reddere, posse eam redimere post eam diem, uti in cap. Significatio de pignoribus definitur.

Deducitur 3. Eum, qui aliquid metu coactus, aut dolus ductus promisit, aut errore quoad substantiam lapsus, non censeri in culpabili mora esse, si non restituat, quando compellatur à Creditore, uti in §. verbi gratià Instit. de excep. deciditur.

PRINCIPIUM VI.

Paria delicta mutua compensatione tolluntur.

Authoritas.

Hoc est, quando aliquis per delictum aliquod alium offendit, & in simili genere vicissim ab eo est læsus, non potest satisfactionem petere, sed obligationem, quam alter contraxit, per suam obligationem, quã ipsi ille obstrictus est, petere potest compensatam.

Authoritas.

Desumptum est ex cap. Intelleximus. 6. de Adulterio. Item de Viro. 39. ff. Solutio matrimonio, illudque explicat, & approbat Barboza axiom. 174. cum multis aliis.

Ratio.

Quia, cum per delictum quilibet alteri sit debitor factus, merito ad offensam tollendam, merito perinde dicuntur talia per mutuam compensationem sublata, atque defusa, ut unus tollitur, si vicissim ipse Creditor simile debitor contraxit.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Conjugem non posse petere divortium, si & ipse in idem crimen inciderit, uti in cap. de Crimen. 7. de adult. definitur.

Deducitur 2. Eum, qui graviter alteri detraxit, liberari a restitutione, si ab eo, cui detraxit, simili modo infamatus est, uti Tolet. Less. Silvest. Malderus Molin. Dian. a. cum Busenbaum l. 3. tr. 6. c. 1. du. 3. docent.

Deducitur 3. Si sponsa permittat se tangi impudicè ab Sponsi oscula & amplexus, & ipse quoque Sponsus tam frequenter exerceat similes tactus, ut merito timeri possit, ne si sponsa non servet, posse & Sponsam resilire à Sponsalitate, uti Laym. Conineck. apud & cum eodem Busenbaum l. c.

§. IV.

De Principiis ad Contractus pertinentibus.

PRINCIPIUM I.

Contractus ex conventione Legem accipere dignoscuntur.

L1 3

Sensus

Sensus.

Hoc est, contractuum Natura & qualitas non tantum forma à Legibus præscripta, sed etiam ex conditionibus quas ipsi contrahentes apposuerunt, desumenda est, conditione talis à legibus non reprobetur, uti reprobatum est de dolo in le. Contractus 23. ff. de reg. Juris.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. c. ult. reg. 85. & ex l. 1. de conveniat. ff. de deposito. illudque plurimi apud & cum Gobat. axiom. 57. n. 1. defendunt.

Ratio.

Quia actus agentium non operantur ultra intentionem, ergo non potest aliquis ultra limites illos, quos sibi ipse assignavit, obligari, atque adeo si certas condiciones contractui apposuit, ex harum ille natura metiendus est.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Etsi per se, & vi Matrimonii non obligetur maritus ad certum locum inhabitandum, non potest tamen eum à loco certo recedere (nisi causa prius non prevista superveniat) si in pactis matrimonialibus talis loci habitatio constituta est, uti Laym. l. 5. tr. 10. pa. 3. c. 1. n. 1. cum Sanch. Navarr. Saa, Soto & aliis docet.

Deducitur 2. Etsi Depositarius ex natura contractus tantum de culpa lata & dolo teneatur, posse tamen eum etiam de culpa levi, & casu fortuito conveniri, si ita conventum sit, ut in le. 1. §. Si convenit. ff. de deposito. Item in cap. de deposito deciditur.

Deducitur 3. In Indulgentiis omnes illas condiciones sentiales esse, quas Prælati legitima voluntas apponit, quod indulgentiæ sint contractus quidam innominatus, quod datur aliquid, ut alter vicissim det, vel faciat aliquid. Ita Gobat in thes. Indulg. p. 1. n. 140.

PRINCIPIUM II.

Modum suæ rei imponere cuivis licitum est.

Sensus.

Hoc est, quando aliquis dispositionem aliquam facit, pro

est, quascunque vult, condiciones adjungere, sine quarum
completione hoc ipso invalida sit dispositio, modò aliunde
adstringatur ad eam dispositionem absolutè & independen-
ter ab ulla conditione faciendam, uti fit in Sacerdote, qui
potest sine rationabili causa sub conditione absolvere, &
secrare.

Authoritas.

Desumptum est ex le: in traditionibus. 48. ff. de pactis,
dicitur: In traditionibus rerum quodcunque pactum sit,
valere manifestissimum est. Illudque refert, & approbat
Gobar p. 1. thes. Indulg. n. 140.

Ratio.

Quia hoc ipso, quòd quisque supponatur habere domini-
um liberum suæ rei, atque ad eò plenam de ea disponendi fa-
cultatem, potest hâc facultate sua uti ad quemcunque actum
applicandum, ad quem se eadem facultas extendit; atqui
libet conditio apta est constituere, diversum actum; er-
go ad quemvis actum ab ea dependentem dicta facultas se
extendit.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Pontificem in Indulgentiis conceden-
do quoscunque opera exigere posse, quæ sint condiciones
essentiales, sine quibus nemo obtinere possit eas indul-
gentias, uti ipsa praxis, & communis Theologorum consen-
sus confirmat.

Deducitur 2. Licet in Sponsalibus contrahendis apponi
pacta, quibus securitas Matrimonii procuretur, uti Sanchez.
lib. 1. n. 2. & alii apud & cum Ferd. de Castro p. 5. du. 1.
n. 2. & 3. docent.

Deducitur 3. Testatorem posse Testamento suo varias
conditiones inserere, modò non sint Juri contrariæ, uti esset,
si quem ita instituere in re certa, ut nollet eum succedere
illis bonis, & tamen vellet hæredem esse, uti colligitur ex
l. 1. Hæred. de hæred. inst.

PRINCIPIUM III.

Non firmatur tractu temporis, quod de jure
ab initio non subsistit.

Sensus.

Hoc est, quando actus aliquis ab initio invalidus est, et tunc non potest per solum temporis fluxum suppleri id, cuius defectu ab initio non subsistebat. Hinc licet in præscriptio-
ne contrarium fieri videatur, revera tamen non fit, cum per
scribens Dominium rei non tam acquirat propter fluxum
temporis, quam voluntatem Legislatoris præscriptio-
permittentis.

Authoritas.

Desumptum est ex lib. 6. decret. c. ult. reg. 18. Item
le: quod initio. 29. ff. de reg. Juris. ubi dicitur: Quod initio
viciosum est, non potest tractu temporis convalescere. Illud
que explicant. & approbant Canisius & alii.

Ratio.

Quia ex una parte tempus non est modus tollende
inducendæ obligationis, ut dicitur in le. Obligationum. 1.
de act. & oblig. ex altera verò parte per Juris interpre-
nem pro infecto habetur, quidquid viciosum seu perperam
factum est, ergo impossibile est, ut effectum habeat, nisi
natur id, cujus defectu viciosum erat.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui literas mandantes providens
de Beneficio curato impetravit, cujus tamen ob defectum
tatis capax non erat, non posse postea frui beneficio tali, si
legitimam ætatem pervenerit, uti in cap. Licet. 14. de lra
Excom. in 6. habetur.

Deducitur 2. Matrimonium ab Impuberibus contractum
non fieri validum, si illud tempore pubertatis non ratificatum
uti in cap. 1. de despons. Impub. in 6. deciditur.

Deducitur 3. Etiam Donationes & Contractus, qui ab
initio non subsistunt, non posse per lapsum temporis fieri va-
lidos, uti colligitur ex le. 83. §. Sacram. ff. de verb. oblig.
ex le. 18. C. de donat. inter virum & uxorem.

PRINCIPIUM IV.

Præstat contractui firmamentum, qui addit legitimum Iuramentum.

Sensus.

Hoc est, quoties Contractui qui alioqui jure humano non fuisset, adjicitur juramentum, quod servari potest absque peccato, tum perinde confirmatur, ac si ab initio validus fuisset, modò ex parte illius, in cujus favorem juratur, nulla scriptura reperitur.

Authoritas.

Desumptum est ex cap. 9. quamvis pactum 2. de pactis. Item ex cap. contingit. 1. de Jurejur. in 6. illudque approbat Molin. to. 1. d. 149. & to. 2. d. 515. Rebellus. Saa. Sanch. & Capad & cum Lugon. d. 22. de Justit. n. 206. ubi addit, sic senties ferè Juris Interpretes sentire.

Ratio.

Quia, cum res hæc totaliter à Jure dependeat, standum est illius decisioni, ergo cum in cit. cap. quamvis expressè dicitur, pactum; cui Juramentum adjectum est, servandum esse, rectè infertur, ejusmodi contractus per Juramentum confirmari.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Filia; dum nuptui traditur, pactatur cum Patre, quòd dote contenta esse velit, nullumque bona paterna regressum habere, validum esse pactum, si Juramentum adjiciat, uti in cap. quamvis definitur.

Deducitur 2. Validum quoque esse pactum, si uxor in alienationem fundi dotalis consentiat, & juramento confirmet, se tale pactum non revocaturam, uti in cap. contingat de jurejur. deciditur.

Deducitur 3. Contractus Minorum factos sine auctoritate Curatorum circa bona immobilia alioqui de jure invalidos per juramentum adjectum confirmari, uti ex authent. Sacramenta Puberum. Cod. si adversus venditionem colligi-

PRINCIPIUM V.

Semper in contractibus sequimur, quod in regione, in qua aliquid actum est, frequentatur.

Sensus.

Hoc est, cum dubium exoritur, quomodo contractus aliquis inter aliquos sit initus, tum præcipuè attendi debet, quâ ratione inter alios ejusmodi contractus celebrari consueverint, & juxta illum morem etiam dubius ille contractus est explicandus.

Authoritas.

Desumptum est ex l. semper in stipulat. ff. de reg. Juris & refertur ac applicatur à Patre Gobat in Accus. Canon. tit. 2. c. 28. n. 3.

Ratio.

Quia inspicimus in obscuris, quod plerumque fieri consuevit, uti in l. 6. decret. c. ult. reg. 45. dicitur, hæc enim sunt cognata Natura, & pro lege ac veritate habentur, ut testatur Barbosa axiom. 223. n. 3. & 4. ergo rectius, quam ea, quæ raro eveniunt, & ut lex 64. ff. de reg. Juris dicit, in agendis negotiis non temerè computantur, inspicuntur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Maritus uxorem in dotatam doceat, ipsum ad eam alendam obligari, uti P. Gobat l. c. cum Sanchez docet, asserente, neminem à se lectum, qui hoc neget.

Deducitur 2. In dubio, num venditor fidem habeat Emptori de pretii solutione, dum rem venditam Emptori tradit, omnino censeari fidem habere, & Dominium transferre, uti Laym. l. 3. de Just. tr. 4. c. 17. §. 2. n. 11. docet.

Deducitur 3. Si Hæreticus cum Catholica Matrimonio in loco Catholico ineat, censeari, illud Catholico quoque modo, id est, modo indissolubili quoad vinculum contraxisse.

PRINCIPIUM VI.

Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

Sensus.

Hoc est, si aliquis elicit actum voluntatis, ex quo alteri ad rem aliquam exortum est, non potest revocare talem actum, nisi in casibus, in quibus talis revocatio specialiter à lege concessa est, quales sunt contractus innominati, Societas, Depositi, Mandatum, ultima voluntas, recusatio hæreticæ paternæ, nondum abalienatæ, sententia interlocutoria ex variis legibus ostendit Canisius in cit. reg.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. c. ult. reg. 2 r. & ex l. 75. reg. Juris, ubi dicitur: Nemo potest mutare consilium alterius injuriam; illudque referunt, & explicant Canisius, & Dynus in tract. de reg. Juris.

Ratio.

Quia, ut Ulpianus relatus in l. 1. ff. de pacto ait, nihil congruum est humanæ fidei, quàm ea, quæ inter alios observant, servare.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Sponsalia legitimè contracta non solent ab uno tantum contrahente dissolvi, nisi grave impedimentum antea non prævisum superveniat, uti docet communis sententia Theologorum.

Deducitur 2. Eum, qui vendidit alteri rem aliquam, non posse pro libitu contractum rescindere, uti iterum communis Theologi & Juristæ.

Deducitur 3. Famulum, qui Domino suo operam ad annuum condixit, non posse sine gravi causa à Domino discedere. Molin. Escob. Regin. apud & cum Eufenbaum l. 3. tr. 3. ca. 4. docent.

PRIN-

PRINCIPIUM VII.

Claudicat Pupilli contractus, si absque Tutoris assensu est factus.

Sensus.

Hoc est, quando Pupillus (eadem est ratio de Minoribus) sine Tutoris sui consensu, contractum aliquem inicit, cum eo, qui non est Pupillus aut Minor, tum alium quidem, spectato jure civili, obligare potest ad contractum implendum, non tamen ipse vicissim obligabitur, nisi juramento eum confirmet.

Authoritas.

Desumptum est ex §. neque. 2. Instit. de author. Tutorum. Item ex l. si Curatorem. 3. C. de in integr. restitut. illi de qua defendunt Molina. Sanch. Filliut. & plures alii apud & contra Bonac. d. 3. de restit. q. 1. pu. §. n. 6.

Ratio.

Quia, cum aetas haec ob rationis imbecillitatem facilius in contractu decipi possit, æquum erat, ut illi potius per legem subveniretur, quam aliis, qui ob plenum rationis usum satis rebus suis prospicere non posse merito supponuntur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Pupillum aut Minorem non teneri ad solvendam pecuniam creditam, quam in lusu perdidit, uti Bonac. l. c. cum Sanch. Molin. Regia. Navarro & multis aliis docet.

Deducitur 2. Si Pupillus sine Tutoris consensu mercem emerit, invitum à venditore compelli non posse ad numerandum pretium; quamvis ipse Pupillus si contractu stare velit, civili actione cogere possit Venditorem ad tradendam sibi mercem pro constituto pretio, ut constat ex lege si id. ff. de rescind. vendit. & docet P. Layman l. 3. tr. 4. c. 9. n. 6.

Deducitur 3. Pupillum si cum alio Pupillo contractum, non posse illum obligare ad contractum implendum, cum eodem uterque privilegio gaudeat. Ita idem Bonac. l. c. n. 6.

§. V.

De Principiis ad Testamenta pertinentibus.

PRINCIPIUM I.

Invalidum est non privilegiatum Testamentum, cui deest necessaria Solemnitatis firmamentum.

Sensus.

Hoc est, si Testamentum aliquod, quod non ex speciali dispositione privilegiatum est, requisitam à Jure septem Testium legitimorum subscribentium & sigillum apprimendum (si scriptum sit Testamentum) aut certè audientium (si occupativum sit) ac universalis Hæredis instituti solemnitatem non habeat, pro valido haberi non potest.

Authoritas.

Desumptum est ex l. Consultissima. C. de Testam. junctim cum paulatim. Item ex l. Hæredem § 9. ff. de R. l. & communi Theologorum & Juristarum doctrina, ipsaque consuetudine.

Ratio.

Quia, cum ultimæ Testatorum voluntatès variis fraudibus, & litibus sint subjectæ, meritò ad has cavendas supra præscripta Solemnitas è Jure introducta est; nam ut in l. Testamentum C. de testam. dicitur, abundans cautela non debet.

Praxis.

Hinc deducitur I. Si unus ex Testibus non sit, aut habeatur illegitimus (v. g. quia non est extraneus, aut quia surdus, mutus, cæcus, furiosus, jure infamis est) hoc ipsò invalidum sit Testamentum. Dixi tamen, si non habeatur legitimus: quia si tempore Testamenti confecti pro legitimo fuerit habitus, & postea illegitimus fuisse deprehendatur, tum error communis impedimenti latentis jus confert, uti in argum. l. Testibus. ff. de offic. Prætor. dicitur, & communiter approbantur.

Autho-

Authores, teste Laym. l. 1. tr. 4. c. 22. n. 9. quoad presentem
sum verò speciatim deciditur in §. cum aliquid. Insti-
dem, dum dicitur. Cum aliquis ex Testibus, testamenti
dem faciendi tempore liber existimabatur, postea autem
vius appareat, Hadrianus, Severinus item, & Antonius
scripserunt, subvenire se ex sua liberalitate Testamento,
sic habeatur firmum, ac si, ut oportebat, factum esset. Quod
constitutionem Doctores, teste Laym. l. 3. tr. 5. c. 1. n. 2. com-
muniter ob eandem rationis æquitatem ad alios etiam simi-
les casus extendunt.

Deducitur 2. Si Testator in suo Testamento Hæredem
quî in universum Jus defuncti succedat, instituere omittat,
nullum quoque fore Testamentum, uti apertè in Insti-
Fideicom. hæred. §. 2. habetur, cum Hæredis Institutio sit
& fundamentum Testamenti.

Deducitur 3. Etiam ex eo capite invalidum secundum
Jus civile fieri Testamentum, si uno tempore & contem-
fiat, ita ut nullus actus extraneus & alienus à Testamento
terminetur; uti ex le. Hæredes 21. in fine ff. qui testam.
cere possit. & le. Antiquitas C. hoc tit. colligitur.

PRINCIPIUM II.

Non obest Testamento deficiens solemnitas,
cujus defectum supplet Privilegi
qualitas.

Sensus.

Hoc est, licet interdum aliquod Testamentum debita
solemnitatibus careat, si tamen per Leges & Jura cum
dem circa similes solemnitates dispensatum fuerit, perinde
validum haberi debet, atque alia Testamenta, quæ cum
omnibus à Jure requisitis solemnitatibus sunt confecta.

Authoritas.

Desumptum est ex legibus & Authorum infra pro
gularibus corollariis citandorum unanimi consensu.

Ratio.

Quia ad eundem legislatorem pertinet leges condere

in iisdem dispensare, ergo, sicut Imperatores ad aliqua Te-
nencia dictas solemnitates requisiverunt, ita in aliis di-
cens, & pauciores, vel nullam specialem solemnitatem
requirere potuerunt.

Praxis.

Hinc deducitur 1. In Testamentis ad pias causas (puta
& Sanctorum honorem, vel animæ salutem) factis nul-
lominino solemnitatem requiri, sed solo naturali, divino
sentium jure subsistere, uti cum Bartolo, Abbate, Claro,
et alio & aliis docet Laym. l. 3. tr. 5. c. 2. n. 2. quia Jura
laicalia in causis Ecclesiasticis nullum præjudicium asserre
possunt, nisi à Summo Pontifice approbata sint; non esse au-
tem receptas ab his Juris civilis solemnitates, ex cap. rela-
tio in de Testam. constat.

Deducitur 2. Etiam Testamentum à Parentibus inter
 vivos conditum validum esse, etiam si præscriptæ Juris so-
lemnitates non fuerint observatæ, modò testamentum tale
solum, & tempus conditi Testamenti, nominaque Filio-
rum ac portionum scripto sint à Testatore notata, aut certè
sua propria subscriptum sit Testamentum, uti in le. ult. c.
de hereticandæ & le. Consultissima, C. de Testam. de-
betur.

Deducitur 3. Idem sentiendum esse, si Testamentum co-
ntra supremo Principe factum sit, oblato ei libello, in quo ul-
tima voluntas descripta habeatur; uti ex le. omnium. C. de
testam. colligitur, quia acta Judicii Testium vim habent,
et eundem solemnitatem supplent. Ad Militum verò in
publica expeditione versantium Testamentum duo saltem
Testatores etiam non rogati sufficiunt, uti in le. Milites. Cod. de
testam. Milit. & le. Lucius. ff. eod. habetur.

PRINCIPIUM III.

Secretetur Testatoris voluntas ultima, ut sollicitè
conservetur Dispositionis substantia.

Sensus.

Hoc est, quando de alicujus Testamento legitime facto
constat, ad Executores pertinet, ut cum omni sollicitudine
ea,

ca, quæ in tali Testamento disposita sunt, observari faciant.

Authoritas.

Desumptum est ex c. ult. de testam. ubi dicitur: Ultima voluntas Defuncti omnibus modis conservari debet.

Ratio.

Quia, cum quisque de re sua disponere pro arbitrio possit, nisi aliunde impediatur, hoc ipso, quod Testator ius suum ad relicta bona in certas Personas vel loca transfulerit, non possunt isti hoc jure acquisito privari; cum juxta Causam discretioni de eo, qui cognov. nemo debeat jure suo sine causa privari.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Testator certam quantitatem pro certo numero Missarum determinavit, non posse Hæredem mediam partem sibi servare, etiamsi possit pro altera parte invenire, qui constitutum Missarum numerum impendant, uti rectè sentit P. Gobat. tr. 3. n. 573.

Deducitur 2. Si Hæredi certò constat, voluntatem Testatoris fuisse, ut aliquid in piam causam expenderetur, ad hoc exequendum in conscientia obligari, etiamsi id in foro externo probare non possit, uti Laym. l. c. n. 5. docet.

Deducitur 3. Etiam Testamentum ad causam non potest factum probabilius implendum esse, si defuit solemnitas jure positivo requisitæ, uti Lessius l. 2. de Just. c. 19. apud Valens l. 3. tit. 2 r. n. 9. docet, & colligi videtur ex l. inutiliter. C. de fideicom. & §. ult. Instit. de fideicom. l. 2. r. d. nam ex tali voluntate ultima cognita oritur obligatio naturalis, solemnitas Juris verò tantum requiritur, ut situm in foro externo faciat & falsitas omnis, deceptioque evitentur, uti in l. Quæstionem. 32. C. de fideicom. dicitur.

PRINCIPIUM III.

Tamdiu Testatoris ambulat voluntas, quamdiu superest viverendi facultas.

Sensus.

Hoc est, quamdiu Testator vivit, tamdiu potest Testamentum

testamentum suum vel omnino annullare, vel pro libitu mu-

Authoritas.

Desumptum est ex Ulpiano l. 4. ff. de adim. leg. ubi ait: obolatoria enim est voluntas defuncti usque ad vitæ summam exitum.

Ratio.

Quia, ut in l. 1. C. de Eccles. dicitur, nihil est, quod hominibus magis debeat, quam ut Supremæ voluntatis (postquam jam aliud velle non possunt) liber sit Stylus; & Itci- quod iterum non redit, arbitrium.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Testator factum à se Testamentum vel heredis nomen deleat, vel sigillum auferat, ipso censeri voluntatem ultimam mutasse, uti in l. si unus & l. nostrum. C. de Testam. dicitur.

Deduc. 2. Si Testator aliud Testamentum priori dissimulatur, hoc ipso prius Testamentum irritasse censeri debet, ut in §. posteriore Inst. Quibus modis Testam. irritentur, dicitur.

Deducitur 3. Etsi Testator in priore testamento prote- geret, se nolle in alio Testamento disposita valere, si in posteriori Testamento clausulam derogatoriam inserat, omnino prius Testamentum invalidum censeri debet, uti in l. Si quis à principio ff. de legatis defi-

PRINCIPIUM V.

Desideria morientium ex arbitrio viven- tium colliguntur.

Sensus.

Hoc est; Quando non satis constat, quid illi, qui è vita excesserunt, & varia bona reliquerunt, de iisdem bonis dispo- nerent, tum ad ea, quæ vel ipsi, dum vivebant, vel alii conditionis homines viventes disponere circa talia solebant, attenditur, & juxta ejusmodi voluntatem bo- nis relicta distribuuntur.

M na

Autho-

Desumptum est ex le. Quoniam. 4. C. de natur. libe-
illudque Gribaldus l. i. de rat. Stud. eam communi Juris-
sultorum approbat.

Ratio.

Quia, cum voluntatem Morientium Sanctè custodiamus
atque adeò sic interpretari debeamus ut potius valeat
quàm ut pereat; meritò, si de certa voluntate Testatoris
functi non constet, ad præsumptam ejusdem voluntatem
confugitur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui naturalem suam Fidei
Municipalibus Muneribus vivens applicuit, hoc ipso
facultatum suarum Successorem constituere voluisse, ut
cit. le. quoniam deciditur.

Deducitur 2. Executores Testamenti probabiliter
posse sibi applicare Eleemosynam in testamento legatam
Paupertas eorum Testatori cognita fuerit, uti Sanchez. to. 1.
c. 11. n. 54. apud & contra Dian. p. 8. tr. 5. re 47. & Dicitur
docet.

Deducitur 3. Si quis moriatur nullo condito Testamento
to, aut condito quidem, sed postea rupto, aut irrito factio,
cedere tamen Hæredes, & quidem ante omnes legitimarios
beros, quia hoc non tantum Juri, sed communi hominum
luntati consentaneum est. Quòd si descendentes nulli
beat, succedunt Pater & Mater Defuncti.

§. VI.

De Principiis ad Justitiam Vindicativam seu
dicia pertinentibus.

PRINCIPIUM 1.

Nemo Iudex esse potest in propria causa.

Sensus.

Hoc est, quando sententia circa litem aliquam vel
troverfiam ferenda concernit propriam utilitatem Judo-

Ad Iustitiam pertinentibus. 553

non debet sibi Judex arrogare officium Judicis, nisi sit ipse
Judex supremus, aut causa manifesta sit atque notoria, aut Ec-
clesiam propriam concernens.

Authoritas.

Desumptum est ex le. unic. C. ne quis in sua causa judi-
ci ac defenditur, & explicatur à Laymanno. l. 3. tr. 6. c.

Ratio.

Quia Judex debet esse medius, ac veluti Diremptor
inter partes contententes, uti habetur in Glossa c. 1. causa 4.
ergo non potest simul, & partis litigantis, & Judicis deci-
dendi manus sustinere.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si quis Judici litem de hæreditate
in suo jure cedendo moveat, Judicem non posse litem hanc
decidere, sed alteri decidendam committere debere, uti ex
supra cit. patet.

Deducitur 2. Neminem privatum posse alterum vindi-
cari causa aut verberare, aut alio modo punire, ob propriam
offensam, sed potius, si velit, Judicis officium implorare de-
bet, uti communis praxis Tribunalium declarat.

Deducitur 3. Supremum Principem ab aliquo Subdito
propter offensam posse commeritam pœnam ab eo exigere,
ut Supremus Magistratus, & fons legum atque justiti-
æ, atque optimis Consiliariis cinctus, nihil nisi justum con-
tra Subditos decreturus supponatur.

PRINCIPIUM II.

De occultis non judicat Prætor.

Sensus.

Hoc est, de iis actionibus, quæ exteriori aliquo signo
in iudicio non produntur, nullus Judex præsumere debet
veritatem ferre.

Authoritas.

Desumptum est ex c. 1. §. porro ut Ecclesiastica benefic.
de iudic. in. conf. & le. cogitationis ff. de pœnis, ubi dicitur:
cogitationis pœnam nemo patitur.

M m 2

Ratio.

Ratio.

Quia ejusdem est cognoscere & judicare, ergo cum iudex occulta seu interna peccata cognoscere ordinariè non possit, de iisdem etiam judicare non debebit.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Etiam si quis leviter percussus corporum habuerit intentionem graviter nocendi, non tamen excommunicationis pœnâ feriri posse, uti Bonac. apud eum Busenbaum l. 7. c. 1. ex communi docet.

Deducitur 2. Eum, qui Hæresin tantum occultam fortis pœnis Hæreticorum non subjacere, uti Laym. l. 2. tr. 1. c. 1. n. 1. ex communi docet.

Deducitur 3. Eum, qui propositum habuit furandi, impeditur, quò minus propositum exequi possit, non potest velur furem puniri, uti plurimi Authores apud & cum Laym. l. 1. tr. 4. c. 4. n. 5. docent, quia, ut c. 1. 15. q. 6. dicitur, non potest humano judicari examine, quem Dominus suo referat iudicio.

PRINCIPIUM III.

Sanctius est impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare.

Sensus.

Hoc est, si de delicto alicujus non satis constat, sed dubium est, an vel omnino sit patratum, vel certe cum sufficienti deliberatione commissum, tum rectius sine pœna diffinitur, quàm ut infligendo supplicium incurratur periculum, ne, si culpa non subsit, innocens puniatur.

Authoritas.

Desumptum est ex le. absentem ff. de pœnis & refectione P. Gobat. tr. 2. exeg. n. 281. & in accus. canon.

Ratio.

Quia, cum partium jura sunt obscura, Reo potius favorandum est, quàm actori; atqui in tali casu lex quoque damnatur: actor est, reus verò ipse, qui dubium delictum commisit. præterea ex dissimulatione nullum damnum per se sequitur.

curri parti, sequeretur autem grave damnum, si culpā
non subsistente innocens plecteretur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si ebrius aliquem occidat, nec certo
punitur, quod eā intentione se inebriaverit, spectato jure na-
turali vel omnino non puniri posse, uti Molina. Fern.
Liquatus & alii apud & cum P. Gobat in acc. Canon. c. 20. n.
accidenter; vel certè mitiori, quàm ordinariā pœnā punien-
tem esse. uti Azor, Fagund & multi alii ibidem cc. docent.

Deducitur 2. Si dubium sit, num pœna aliqua certo vi-
debita sit, non debere pœnam ejusmodi in ipsum decer-
re, si aliunde pœna talis non nisi ab illis, qui latam esse nõ-
nunciacurri supponatur, uti iterum Authores in materia de
pœnis docent.

Deducitur 3. Eum, qui prudenter dubitat, utrum Filius
suis ex adulterio conceptus sit suus, non posse à Judice ad
testamentum compelli; uti S. Anton. Silvest. Navarr.
& plures alii epud & cum P. Gobat. in accus. canon. c.
1. 2. 4. 1. fecerunt.

PRINCIPIUM IV.

respiciatur Personæ diversitas, non patitur
ferendæ sententiæ æquitas.

Sensus.

Hoc est, ut Judex legitimè fungatur officio suo, & æqui-
tatem in sententia ferenda certius observet, non debet respi-
cere qualitatem Personarum, quæ judicandæ sunt (an sci-
ant divites vel pauperes, nobiles vel ignobiles domesti-
ci vel extraneæ) sed præcisè ad merita & circumstantias
causæ vel litis attendere.

Authoritas.

Defumptum est ex cap. Novit. de judic. & Extrav. de
rehabilit. c. non omnes. Item 2. q. 3. c. si quis Presbyter. ac com-
munis sensu Doctorum. Imò & ipsa S. Scriptura Lev. 19. ubi
dicitur: *Non consideres Personam Pauperis, nec honores vultus
potentis, iuste iudica Proximo.* Et Deut. 1. *Nulla erit di-
versitas Personarum, ita parvum audies ut magnum.*

M m 3

Ratio.

Ratio.

Quia cum Judex de causa duntaxat æquitate debet
ferre sententiam, merito ad illa tantum respicere debet, quæ
causæ suadeat æquitatem; hæc autem ordinariè non sunt
qualitates in Personis repertæ, sed ea tantum, quæ cum ipsa
causa seu re, de qua litigatur, sunt conjuncta.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Nobiliores Personæ peccent, non
esse propter nobilitatem à Judice correptionem dissimulan-
dam, uti in cit. cap. novit. his verbis insinuat: Cum enim
non potius humanæ, quàm divinæ constitutioni innitatur,
quia potestas nostra non est ex Homine, sed ex Deo, nullus
qui sanæ sit mentis, ignorat, quin ad officium nostrum spe-
ctet de quocunque mortali peccato corrigere quemlibet
Christianum: & si correptionem contempserit, per diffi-
cultatem Ecclesiasticam coercere. Sed forsitan dicetur, quod
aliter cum Regibus, & aliter cum aliis est agendum. Con-
trarium scriptum novimus in lege divina: Ita magnum ju-
cabis ac parvum, nec erit apud te acceptio Personarum.

Deducitur 2. Judicem non debere munera facile ac-
cipere à partibus litigantibus, uti in cap. statutum in 6. §. i. in
per dicitur, ubi etiam additur, quod si ob causam committam
debeat extra domicilium proficisci moderatas quidem ex-
pensas recipere, non tamen ab una parte quàm alia plus ac-
cipere possit, cum commune gerat negotium utriusque.

Deducitur 3. Si Presbyter contra Laicum, vel Laicum
contra Presbyterum aliquam habet querimoniam controver-
siam, Episcopo præcipiente vel regente, sine Personarum ac-
ceptione finiendam esse, uti in caus. 1. q. 5. cap. si quis Pres-
biter dicitur; nam Injustitia maxima est, quod aliorum honores
sint occasio aliis nocendi, uti in le. fin. Cod. de status ho-
m. legitur.

PRINCIPIUM V.

Judex debet esse propensior ad absolvendum
quàm condemnandum.

Sensus.

Hoc est, si in alterutro, scilicet vel in absolute, vel

condemnatione excessus aliquis faciendus foret, potius per-
missum foret, ut in lenitate, quam in severitate Judex ex-

Authoritas.

Desumptum est ex cap. ex literis de probat. ubi hæc ver-
ba habentur: *Promptiora sunt iura ad absolvendum, quam
ad condemnandum.* Item ex Glossa super c. dilecti 6. de iudiciis,
dicitur: De apicibus Juris non est disputandum. Item ex
c. 8. C. de iudiciis, quæ sic loquitur: *Placuit in omni-
bus præcipuam esse Iustitiæ, æquitatisque rationem.* Et de-
claratur à P. Gobat toto libello, qui Clypeus Clementium
nuncupatur appellatur.

Ratio.

Quia Judicia hoc ipso, quòd humana sint, debent etiam
humano modo administrari; talis autem est, si attenda fragi-
litas hominum benignitas, æquitatisque juri præferatur. Hinc
Gregorius Papa relatus in cap. fin. de transact. sic loquitur: *In
causis quibus Jus non invenitur expressum, procedas (æquita-
tem) in humaniorem partem declinando semper, secun-
da quod Personas, & causas, & loca, & tempora postulare
possent sed & alia ratio redditur in l. 25 ff. de legibus, ubi di-
citur: Nulla Juris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut,
et pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore
interpretatione contra ipsorum commodum producimus ad
severitatem.*

Praxis.

Hinc deducitur 1. In re dubia benigniorem semper in-
terpretationem esse adhibendam, uti in l. semper in dubiis ff.
de iur. Juris dicitur.

Deducitur 2. In legibus pœnibus mitiorem quoque
interpretationem usurpandam, atque adeò verba in stricto
sensu accipienda, uti in leg. penult. ff. de pœnis dicitur; & le-
gis interpretatione. tit. cod. ubi dicit Hermogenianus: *Interpre-
tatione legum pœna mollienda sunt potius, quam exaspe-
randum.*

Deducitur 3. Confessarios in pœnitentiis imponendis
mitiores magis, quam rigidos esse debere, uti in c. alligant.
de iur. ex S. Chrysothomo his verbis indicatur: *Et si erramus,*

modicam poenitentiam imponentes, nonne melius est propter
 misericordiam rationem reddere, quàm propter crudelitatem
 Vbi Pater familias largus est, ut quid Sacerdos eius austerus

PRINCIPIUM VII.

Non agnoscitur latae sententiae aequitas, cui deest
 praescripta Juris solemnitas.

Sensus.

Hoc est, Si Judex non observet ea, quae ad Judicii
 formam à legibus sunt praescripta, tum hoc ipso sententia illa
 nulla reputabitur, atque adeò effectum habere non poterit.

Authoritas.

Desumptum est ex variis capit. infra pro Praxi citatis
 & ex communi sensu Doctorum, ac praxi Tribunalium.

Ratio.

Quia, cum in Judicio plerumque de rebus non levi
 momenti agatur, atque adeò, ut tantò securius procedatur
 variæ à legibus actiones observandæ sint praescriptæ, merito
 Judex officio suo satisfacisse non censetur, si ejusmodi pre-
 scriptas solemnitates Juris non observet.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Judex reum non audierit, aut case-
 sam non bene cognoscere studuerit, non debere sententiam
 ferre; quia, judiciaria potestas hoc postulat, ut, quod debet
 judicare, discernat, quemadmodum text. c. 1. de pen. 6. §. ca-
 veat insinuat, teste P. Gobat tr. 7. n. 236.

Deducitur 2. Pariter nullam esse sententiam, si Reus cui
 defensio competere potest, non citetur, uti in Clem. 2. de re
 judic. dicitur, cum citatio sit initium instituendarum actio-
 num, & Juris etiam naturalis esse videatur, nisi causa sit tam
 notoria, ut reo nulla competere defensio queat. Ad hanc po-
 ro citationem etiam pertinet libelli (qui nihil aliud est, quam
 brevis scriptura complectens claram actoris petitionem, &
 contra Reum ad ejus condemnationem concludens) ob-
 latio.

Deducitur 3. Ad hoc, ut sententia valida sit, litis conse-
 rationem

rationem quoque necessariam esse, quæ nihil aliud est, quàm
iudicium Judicii, quod fit per petitionem Actoris in iudicio
litium, & secutam Rei responsionem animo litigandi.

PRINCIPIUM VII.

Jura partium sunt obscura, Reo potius fa-
vendum est, quàm Actori.

Sensus.

Hoc est, quando Actor aut nihil probat, aut non nisi æ-
quabiliter probabiles rationes affert, tum pro ipso Reo potius
sententia est, quàm pro Actore; modò non sit con-
traria de re favorabili, puta de dote, libertate, testamento,
matrimonio, &c. in his enim casibus potius Actori favendum
est, uti in l. Titia, § 9. ff. de manumissis testam. & l. in ambi-
guis § 5. ff. de reg. Jur. & l. si pars 10. ff. de inoff. testam. & c.
debeatur. 6. de despons. i. pub. definitur.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. cap. fin. reg. 11. & ex l.
10. ff. de reg. Jur. ubi dicitur: Favorabiliores Rei potius,
quam Autores habentur; & illud explicant etiam, & tuen-
tur Casil. Decius, Dynus, ac Barbofa axiom. 199.

Ratio.

Quia, cum agatur de re sua ipsi Reo adimenda, meritò
conditio melior debet ipsius ut possidentis esse conditio,
et nec validioribus argumentis de sua possessione deji-
cerit.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui in iudicio petit restitu-
tionem sibi fieri, non esse exaudiendum, si non legiti-
me probaverit, rem ad se pertinere, uti in cap. Inter
testos. 6. de fide instrum. dicitur & clariùs in cap. fin.
de iurej. his verbis: Actore non probante Reus, etiam nihil
restituit, absolvitur.

Deducitur 2. Quando utrinque Testes æquales in aliqua
probatione adducuntur, pro Reo pronunciandum esse, si cæ-
tera sint paria; cum promptiora sint jura ad absolvendum,
quàm

Mm 5

quàm condemnandum, ut supra ex cap. Ex literis, 3. de prob. dictum est.

Deducitur 3. Si duorum Ordinariorum unus Reum absolvit, & alter condemnat, illius sententiam præferendam esse, qui pro Reo decidit, uti in cap. fin. de sent. & re judic. definitur.

PRINCIPIUM VIII.

Non debet Actori licere, quod Reo non permittitur.

Sensus.

Hoc est, quando specialis aliqua ratio, eaque major non militat pro Actore, tum nullum ei privilegium aut facultas in judicio concedenda est, quæ non eodem modo etiam Reo competere debeat.

Authoritas.

Desumptum est ex le. 41. ff. de reg. Jur. item ex le. 6. de heret. reg. 32. illudque referunt, & tucatur Canis. Decius, & Dynus.

Ratio.

Quia, cum favorabiliores sint partes Rei, quàm Actoris rectè inferitur, non esse plus permittendum Actori, quam Reo, nisi specialis aliqua ratio pro eo militet.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Actori beneficium Appellationis conceditur, etiam Reo id concedendum; & vicissim si Reo liceret, etiam Actorem eo carere debere, uti in c. 2. de matris petit. dicitur.

Deducitur 2. Sicut Reus post litem contestatam mutare Procuratorem aut litem in se transferre non potest, ita nec Actori id licitum esse debere, uti in le. post litem. 17. ff. de Procur. habetur.

Deducitur 3. Si Actor impetravit, ut Reus cogatur personaliter comparere, etiam ipsum debere adesse judicio in propria Persona, uti Decius cum aliis in cit. reg. docet. Aliud foret, si Reus vellent perinde ex variis Judicibus unum eligere, sicut Actori licet; sic enim cum Reus eludere posset judicium

Ad iustitiam pertinentibus. 161

quique hoc ei permitti non debet, uti in l. fin. C. ubi in
iudicio, & l. quod legatur. 38. ff. de iudic. deciditur.

PRINCIPIUM IX.

non censeri debet sententia Iudicis rata, quæ
non fertur secundum allegata & probata.

Sensus.

Hoc est, Iudex in sententia ferenda non debet proprium
iudicium, aut privatam scientiam sequi, sed secundum
allegationes & probationes in iudicio prolatas procedere.

Authoritas.

Desumptum est ex c. 6. de Renunc. & c. Judicet. 3. q. 7.
et ex S. Ambrosio l. 20. in Psalm. refertur hæc sententia:
*Iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domestica proposito
non pronuntiat, sed iuxta leges & iura pronuntiat.*

Ratio.

Quia, ut Laym. l. 3. tr. 6. c. 2. n. 6. discurret, jure Gen-
erali iudicandi potestas tali conditione Magistratibus colla-
ta est, ut ea non nisi secundum publicas allegationes utan-
tur; Equidem id maximè reipublicæ interest, ne alioqui
pericula privatæ notitiæ publica iudicia ab improbis per-
turbentur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Etiam si Iudex privatâ notitiâ aliquem
esse cognoverit, non posse tamen eum condemnare, si
iudicialitè innocens sit probatus, uti S. Thomas & alii commu-
niter, teste Laym. l. c. docent.

Deducitur 2. Etiam cum Innocentem aliquem esse novit
Iudex, probabiliter absolvere non posse, quamdiu secundum
iudiciales probationes nocens apparet, uti idem S. Thomas &
alii, apud eundem Laym. docent; licet ipse & Lugo, Fill. Bo-
nif. in hoc casu veriùs contrarium putent, eò quòd sit intrin-
sicè malum, directè innocentem occidere.

Deducitur 3. Multò magis in Civilibus & criminalibus
causis, ubi tantum de pecuniariis pœnis agitur,
Iudex iudicem secundum allegata & probata procedere; tum
si innocens per appellationem potest in integrum restitui,
tum

tum quia Respublica habet potestatem in bona suorum civium, quando bonum publicum id requirit.

PRINCIPIUM X.

Non requiritur alia probatio, quando praedit propria confessio.

Sensus.

Hoc est, cum quis in iudicio crimen suum ultro & sponte fatetur, non est necesse, ut Iudex ulteriorem probationem exigat, sed potest mox ad sententiam ferendam procedere.

Authoritas.

Desumptum est ex le. unic. C. de Confessis, ubi dicitur: Confessio propria facit plenam probationem, in praesentium confitentis.

Ratio.

Quia, cum nemo censeatur sponte sibi injuriam factam velle, merito etiam nefas est in dubium revocare propriam confessionem; hinc ista excellentior omni probatione, & maius probationum illustrissima, & Regina vocatur à Melanochio, & aliis, teste P. Gobat acc. canon. tr. 5. c. 30. 4. & 199.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Reus extra torturam, crimen ultro confiteatur, non esse ulteriora criminis commissi & confitentis indicia inquirenda, uti communis sensus Doctorum & praesentis Tribunalium confirmat.

Deducitur 2. Confessarium, licet vix credere possit, crimen aliquod vel plura à Pœnitente fuisse commissi, tamen credere ipsi debere, si illa confiteatur, uti iterum communis sententia docet.

Deducitur 3. Si ex duobus complicibus unus se apud Confessarium accuset de peccato commisso, alter reticeat peccatum, confessionem propriam non esse in dubium revocandam, nec alteri etiam absolutionem negandam, uti iterum et mente Suar. Fagund. Dian. & aliorum docet Busenbaum. l. 1. tr. 4. s. 2. du. 6.

PRINCIPIUM XI.

Non est admittendus ad Judicem, qui propriam allegat turpitudinem.

Sensus.

Hoc est, quando aliquis in causa non criminali, nec anime suae, aut alienae salutem concernente, de se, aut alio crimine fatetur, non debet accipi haec confessio à Judice pro legitimo testimonio aut argumento ad faciendam probationem.

Authoritas.

Desumptum est ex cap. Inter dilectos. 8. de donationibus. Item ex l. Mercalem. 5. C. de conditione ob turpem causam; illudque refert & approbat Barbosa axiom. 221. cum præjudicibus aliis.

Ratio.

Quia, cum nemo præsupponatur seipsum infamare, nisi in favorem suae aut alienae salutis; nec quisquam præsumatur malus, nisi probetur, rectè constitutum est, ut turpitudinem allegans extra allatos casus neque pro se, neque pro alio admittatur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui fatetur donationem à se factam cum perjurio aut alio simili vitio, non esse audiendum in judicio, uti ex cit. cap. Inter dilectos. & c. Cum profitearis. C. de revoc. donat. colligitur.

Deducitur 2. Maritum, qui petit in judicio sibi adjudicari pretium promissum pro uxore, quam adulterandam aliter commisit, velut iniquum Petitozem esse repellendum, uti ex cit. l. Mercalem. colligitur.

Deducitur 3. Eum, qui fatetur in transactione dolum à se commissum fuisse, non posse petere, ut alio modo fiat transactio, uti in l. Transactione. 30. C. de Transact. deciditur.

PRINCIPIUM XII.

Testis producens argumentum destruit Testimonii sui firmamentum.

Sensus.

Sensus.

Hoc est, si Testis nitatur variis argumentis assertio-
suae probabilitatem conciliare, hoc ipso indicat, se certum
non esse de assertione sua, atque adeo ad probationem factio-
dam, dicendumque testimonium non admittitur.

Authoritas.

Desumptum est ex Alex. Consil. 50. n. 12. l. 5. apud
Sobat tr. 9. n. 491. & communi sensu Authorum.

Ratio.

Quia cum Testis testimonium de facto sensibus pro-
percepto ferre debeat, merito repellitur à Judice, si alio
argumentis probare facti speciem nitatur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui tantum profiteretur, se ab
audivisse, quod hoc vel illud crimen ab alio sit commissum,
legitimum Testem esse non posse, uti Layman l. 3. tr. 6. c.
n. 5. cum pluribus à se ca. docet, & colligitur ex cap. Laym.
47. hoc tit. & communi axiomate, quo dicitur plus valere
ocularum testem, quam auritus deum.

Deducitur 2. Si Testis probabilia duntaxat indicia
minis afferat, etiam in hoc casu testimonium illius legiti-
mum non esse, uti idem Laym. l. c. n. 7. cum pluribus ita
affirmat.

Deducitur 3. Non esse idoneum testimonium Titii, si
interrogatus à Judice, an Caius homicidium fecerit? affirmat,
Caium Homicidam esse, & testimonii sui causam afferat,
illum ex domo occisi sanguine conspersum exire vidisse, quod
Titius hoc modo non deponit de ipso crimine, sed de indicio
duntaxat. Vide Laym. l. c. n. 7.

PRINCIPIUM XIII.

Inanis est probatio, quæ sumitur ex
Rei domo.

Sensus.

Hoc est, quando testimoniis aliqua causa decidenda
& pro Testibus non alii, quam Domestici habentur, per
interrogationem

hinc ceteri debet probatio, ac si nullus Testis adhiberetur, excepta causâ matrimoniali, uti ex cap. Licet. 47. de Testib. colligitur.

Authoritas.

Definitum est ex cap. Ex literis. 24. de Testibus & alibi. Item ex le. de minore. 10. ff. de quaestionibus. Et le. 3. C. de Testibus; illâque approbant communiter doctores.

Ratio.

Quia, cum testimonium debeat omnem falsitatis suspitionem excludere, merito pro testimonio ferendo minus censentur Personæ illæ, quas primum est ob arctissimam parentem, sanguinisque conjunctionem, aut servilem timorem, ad testimonium pro Reo, sive verum, sive falsum sit, se ad inclinari.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Parentes & Liberos adversus se nec parentes ad testimonium admittendos esse, uti in le. Parentes. 6. C. de Testibus deciditur.

Deducitur 2. Nec Famulos & Ancillas, quos Reus de domo sua produxerit, pro legitimis Testibus agnoscendos esse, uti in le. Servi. 7. ff. de Testibus deciditur, idemque de Libertis etiam sentiendum, ex le. Libertorum. 12. C. de Testibus colligitur.

Deducitur 3. Multo minus pro seipso Reum in sua causa testari posse, uti in le. Nullus. 10. ff. de Test. dicitur.

PRINCIPIUM XIV.

Non affert Testis efficax testimonium, nisi firmum adijciat Juramentum.

Sensus.

Hoc est, nisi Testis, antequam ferat testimonium, jure iuramentum, sive interrogetur, sive non, quæ pro utraque parte non sit, nullâ falsitate admixta, ex nullo odio, vel amore, aut pretio, ut ex Glossa cap. Fraternalitatis. V. Juram. colligitur, non debet Testimonium illius legitimum haberi, nisi iuramentum à parte adversa remittatur, ut in cap. Tuis. de Test.

de Test. dicitur; aut certe Personæ testantes sint hujusmodi
quæ jurare non soleant, quales censentur Papa, & ut Andri
Gail apud P. Gobat accus. canon. c. 42. n. 102. & sequim
mania observari ait, etiam Nobiles & Illustres Personæ, qui
sub fide duntaxat sua per scripturam & sigillum deponere
lent: aut aliæ Personæ, quæ per privilegium habent, ut
re non teneantur.

Authoritas.

Desumptum est ex textu expresso cap. Nuper. § 1. de Testi
stibus, ubi dicitur: Nullius testimonio, quantumcunque
ligiosus existat, nisi juratus deposuerit, in alterius præ
cium debet credi. Et l. Jurisjurandi. C. de Testibus.

Ratio.

Quia, cum in Judiciis & Tribunalibus vel maxime
tia vigere debeat, meritò etiam magna valde certitudo
veritate probationum requiritur, utpote quæ sunt fundam
tum sententiæ in judicio ferendæ.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eos, qui juramenti præstandi incap
es sunt (quales censentur infames, amentes, aut pleno
tionis usu carentes) etiam Testimonii ferendi incapaces
feri debere, uti per se constat.

Deducitur 2. Eos, qui ad testimonium dicendum
possunt, hoc ipso etiam ad juramentum cogi posse, nisi
Personæ exceptæ, de quibus supra dictum.

Deducitur 3. Juramentum hoc non posse præstari ab
qui per solum auditum aut famam aliquid novit, ut
notat P. Gobat accus. canon. c. 42. n. 110. contra Man
dam. ib. c.

PRINCIPIUM XV.

Inefficax est probatio, quam facit unus
Testis assertio.

Sensus.

Hoc est, quando probatio aliqua per Testes faciend
tum licet adsit unus Testis omni exceptione major, tam
rum tamen sufficit ad probationem plenam faciendam, qu
si aut-

Nullus adesse, nisi sint causæ non judiciales, & non præju-
diciales tertiæ personæ (ut eum de baptismo collato, Eccle-
siæ testificata testimonium ferendum est) aut in quibus de
matrimonio impediendo agitur, ut in denunciatione impedi-
endi matrimonii contrahendi, inhabilitatis ad ordines
admittendos &c. uti Laym. l. 3. tr. 6. c. 4. n. 6. notat.

Authoritas.

Delumptum est ex cap. Licet. 23. & c. Veniens. 10. de
Test. & Accus. Item ex le: Jurisjurandi. C. de Test. illudque
testimonium unanimitè Theologi & Jurisconsulti, teste Les-
sio apud P. Gobat accus. canon. c. 42. n. 81. unde nata sunt
verba hæc: Vox unius, vox nullius: Unus Testis, nullus
est.

Ratio.

Quia, ut Christus ipse Marth. 28. dixit: *In ore duorum
Testium stat omne verbum*; difficilius scilicet est,
falli aut corrumpi, quàm unum, adeoque in favorem il-
lius contra quem probatio suscepta est, meritò duo saltem
Testes requiruntur.

Praxis.

Præmissis deducitur 1. Si duo jurati Testes testentur de aliquo
crimine, & eorum alter sit socius criminis, nullam esse pro-
bationem, cum unius tantum, scilicet innocentis testimoni-
um illegitimum, ut in c. Veniens cit. definitur.

Deducitur 2. Etsi Judex, quantæcunque sit autoritatis
(supra summo Pontifice) aliquid affirmet & testetur, non
tamen ei fidem in causis probandis adhibendam, uti in c.
de Test. nobis. 27. de Test. dicitur.

Deducitur 3. Si in loco, ubi Tridentinum receptum est,
tantum Testis cum Parocho testetur, matrimonium esse
contractum, invalidum esse matrimonium, uti ex Triden-
tino Concilio Sess. 24. c. 1. colligitur.

PRINCIPIUM XVI.

Testimonium in tribunali dicendum admitti-
tur, quisquis à Jure non excluditur.

N n

Sensus.

Sensus.

Hoc est, Omnis ille Homo in Tribunali idoneus, & c. 1. de consanguinit. & affinit. vocatur, omni exceptione major Testis reputandus, & ad testimonium dicendum admittendus est, qui nulla exceptione legitima repelli potest. hinc Menochius, Felinus & Decius apud P. Gobat accul. canon. cap. 42. n. 2. ajunt, Testium regulam permissivam esse, ut censeantur idonei omnes, qui expressè prohibiti non inveniuntur, seu, quibus nihil deest eorum, quæ ipsum Jus naturale exigit, ad id, ut prudenter iis Fides haberi possit; quod Lessius l. 2. de just. c. 30. dub. 5. n. 35. censet eos omnes, qui usu rationis perfectò sunt præditi, nisi aliquid in illis periatur, ob quod Jus velit minus idoneos censerè.

Authoritas

Desumptum est ex le. 1. ff. de Testib. & approbatur communiter à Doctoribus.

Ratio.

Quia, cum ex una parte sæpe in Tribunalibus alie probationes, quàm Testium haberi non possint; ex altera parte ipsa ratio dicet, fidem haberi posse illi, qui nullam legitimam falsitatis suspicionem præbet, meritò illi, qui à lege pro talibus habentur, ad testimonium dicendum admitti possunt.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Nec Furiosos & amentes, nec imbecilles, aut minores viginti annis ad testimonium dicendum admitti, uti ex variis textibus & legibus probant Authores.

Deducitur 2. Eriam Mulieres (in causa testamentaria, & publico judicio per accusationem instituto duntaxat, uti ex cap. Foras. & c. Mulierem. 33. q. 5. colligitur) & Servi (uti habetur in le. Servi. ff. de Testibus) & Pauperes (si non suspecti sint, ne ob lucrum falsum testentur) à testimonio dicendo repelluntur.

Deducitur 3. Neque Hæreticos (saltem non toleratos) contra Orthodoxum; uti ex cap. Si Hæreticus. 2. q. 7. colligitur; neque infames jure vel facto pro Testibus admissi, uti ex reg. pen. de reg. Juris in 6. deducitur, ubi dicitur, quod

in quibus portæ dignitatum patere non debeant; atque adeo
et ad testimonium dicendum, cum testimonii dicendi jus
generosa dignitas, uti in cap. Præceptum. 32. q. 5. habetur.

PRINCIPIUM XVII.

Obligatur quisque ad dicendum testimonium,
si Judicis legitimi exigat imperium.

Sensus.

Hoc est, Quodcumque Judex ab aliquo sibi Subdito ju-
re legitime petit, ut de crimine vel alio facto quopiam e-
rit, quod proprio sensu cognoverit, tenetur in conscientia
respondere. Censetur autem Judex legitime id petere, quan-
do suspiciamur iusta accusatio, infamia, vel denudatio crimi-
nis, semiplena probatio criminis, vel alia indicia ad Testes
examinandos sufficientia præcesserint, sicut ex communi do-
ctrina Lestius l. 1. c. 30. du. 7. & Laym. l. 3. tr. 6. c. 4. n. 8.

Authoritas.

Desumptum est ex S. Thoma 2. 2. q. 70. a. 1. & aliis apud
Laym. l. c. & colligitur ex tit. lib. 2. decret. de Testi-
monio cogendis.

Ratio.

Quia iusto Superioris præcepto parendum est; ergo cum
legitimi casu Judex legitime exigere testimonium suppo-
nitur, merito ei parendum dicitur, ita, ut, si nolit, etiam per
coercitiam ad id cogi quis queat, quemadmodum Clarus & Fa-
vorus apud Laym. l. c. docent.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Etiam si quis ab Adversario esset jura-
to adstrictus, ne testimonium contra ipsum ferat, adhuc
cogitur ad id dicendum posse, uti ex cap. Pervenit. 4. de
Test. cog. & c. Constitutis. 1. de Test. colligitur.

Deducitur 2. Licet sint aliqui privilegiati, ne cogantur
testimonium dicendum, id tamen tunc tantum locum ha-
bet, si alii Testes haberi queant, ut ex communi docet Ho-
ndius.

Deducitur 3. Etiam si quis per se non obligetur ad testi-
monium ferendum, si sibi vel suis notabile damnum ex eo
immi-

immineat; hoc tamen non intelligi de atrocibus & reipublice
ex perniciosis criminibus, quæ aliter impediri non possunt
uti ex Navarr. Layman n. 9. docet.

PRINCIPIUM XVII.

Plus creditur duobus Testibus affirmantibus,
quàm mille negantibus.

Sensus.

Hoc est, quando duo Testes omni exceptione majores
firmant, se aliquid sensu proprio percepisse, tum, et si alii
solutè negent, se id scire, plus illis duobus, quàm omnibus
negantibus credendum est, modò assertio negativa non
loco & tempore coarctata, in tali enim casu, si sub sensum
dat, æquè neganti ac affirmanti creditur, ut Franc. Car
tr. de Test. n. 9. apud P. Gobat accus. canon. c. 42. n. 100
docet.

Authoritas.

Desumptum est ex Glossa in le: diem proferre. ff. de
bitr. & approbatur communiter ab Authoribus.

Ratio.

Quia cum illi, qui affirmant, positivum de facto Testi-
monium afferant; illi verò, qui absolutè & sine determina-
tione loci & temporis id negant, tantum asserant, sibi
constare de facto, idem faciunt, ac si dicerent, se testari non
posse, quòd commiserit, vel non commiserit crimen.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si quis in certo loco à duobus Testibus
in crimine deprehensus sit, etiamsi alii omnes, qui in loco
lo præsentis non fuerunt, contrarium testentur, audiri
non debere, uti ex cit. Glossa colligitur.

Deducitur 2. Si Petrus crimen aliquod certo die commi-
serit, idque pro hoc tempore duo Testes testentur; alii vero
multi testentur, se alio die non vidisse eum hoc scelus com-
mittentem, etiam in tali casu plus affirmantibus, quàm
negantibus credendum esse, uti ex eadem Glossa colligitur.

Deducitur 3. Si duo affirmant, se Paulum certo loco
tempore peccantem vidisse, & decem alii testentur, se eum
non vidisse.

in loco & tempore ipsam vidisse, nec tamen de peccato te-
nere posse; in tali casu æquè aut plus his negantibus, atque
his affirmantibus credendum esse, uti P. Gobat l. c. cum
Sario docet.

PRINCIPIUM XIX.

Nullus defensionibus pluribus uti prohibetur.

Sensus.

Hoc est, quando quis unâ viâ se defendere cœpit, eâmq̃
sufficientem non esse, non prohibetur aliud defen-
sionis genus assumere, modò non renuntiaverit huic Juri (uti
videtur, dum in cap. Veniens. 19. de præscript. exce-
ptionis post exceptionem privilegii priùs obje-
ctam non admittitur) aut per legem non prohibeatur, cujus-
modi casus plures à Glossa super le: Nemo. 43. ff. de reg. Ju-
ris consentur.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. c. fin. reg. 20. Item ex le:
c. ubi sic exprimitur: Nemo ex his, qui negant se de-
fensionibus uti, nisi lex impediat.
& approbant illad, & explicant Canisius, Dynus & De-
c. in cc. reg.

Ratio.

Quia, cum nihil magis naturale sit, quàm se, suâque de-
fensione, meritò non unâ tantùm, sed pluribus viis defensio
permitteretur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui hominem à se occisum ab
alio negavit, posse, si postea convictus sit, recurrere ad ex-
ceptionem, quòd ob tutelam corporis occiderit, uti Canisius
reg. 20. ex Decio ad c. Pastoralis. n. 15. de except. docet.
Deducitur 2. Eum, qui ex allatis rationibus succumbit,
ad Testes confugere, uti communis sententia & praxis
docet.

Deducitur 3. Eum, contra quem probatum est, jure pos-
sionem aliquam illi non competere, posse se per exceptio-
nis præscriptionis defendere, uti in §. ad hæc. 13. q. 2. c. 1.
docet.

PRINCIPIUM XX.

Res iudicata pro veritate accipitur.

Sensus.

Hoc est, quando sententia semel à Iudice lata est, & non probari potest manifestè nulla aut notoriè injusta esse, tam perinde acquiescendum illi est à partibus, ac si veritatem ipsam circa controversiæ suæ punctum audivissent, intellige, si sententia talis sit ultimata, à qua appellare non licet.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 207. ff. de reg. & ex communi Doctorum in c. Suborta. 21. de sentent. & re iudicata, ut ait Barbosa axiom. 200.

Ratio.

Quia sententia præsumitur justè lata, uti idem Barbosa l. c. n. 2. cum plurimis ex c. in præsentia, 6. de renunciatione docet; alioquin enim nullus finis controversiarum foret.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Sententiam, quæ contra rem prius iudicatam lata fuerit, viribus carere, etiam circa provocacionis adminiculum, uti in l. Latam. l. c. Quando provocacione deciditur.

Deducitur 2. Eum, qui per sententiam latam ingenuus declaratus est, pro tali habendum esse, etiam si prius Libertinus fuerit, uti in l. Ingenuum. 25. ff. de statu hominum deciditur.

Deducitur 3. Iudicem sententiam semel latam non posse mutare, aut corrigere, aut revocare, uti in l. Quod iustus ff. de re iudicata habetur.

ARTICULUS VII.

De Principiis ad Religionem pertinentibus.

§. I.

De Principiis ad Orationem spectantibus.

PRIN